

Editorial

Myšlenka tematického čísla časopisu Český lid věnovaného problematice subkultur se objevila již dříve a do značné míry souvisí i s rozšiřováním badatelského pole samotné etnologie. Etnologové se subkulturním tématům věnují již delší dobu; v českém prostředí lze v tomto ohledu vzpomenout například práce Petra Janečka, Hedviky Novotné nebo Martina Heřmanského, ale i dalších. Toto tematické číslo má však za cíl představit subkulturní studia jako spíše interdisciplinární výzkumné pole, v němž sice etnologie mnohdy hraje výraznou roli, ale vedle ní se ke slovu dostávají sociologie, literární či mediální studia, estetika, soudobá historie nebo i kulturní geografie.

Interdisciplinární pojetí studia subkultur plně odráží naše již dekádu trvající snahy v rámci Centra pro studium populární kultury (CSPK). Naším cílem bylo a je propojovat různé oborové pohledy na tematiku populární kultury chápanou jak ve formě masové kulturní produkce šířené z distribučních center nejmodernějšími komunikačními kanály, tak i ve formě každodenní kultury širokých vrstev a významů, jimiž si lidé coby konzumenti masovou kulturu obydlují či se vůči ní vymezují. Právě studium subkultur se ukázalo jako akademicky nejpřitažlivější oblastí bádání v takto vymezeném prostoru populární kultury. K aktivitám CSPK přibyl v posledních letech i Český a slovenský archiv subkultur, který má za cíl uchování kulturní produkce subkultur, již hrozí takřka úplná ztráta, při tom však spoluurčovala významně generační zážitek již několika generací a zanechala v současné české kultuře nesmazatelné stopy.

Na monotematickém čísle Českého lidu se do určité míry podílely oba výše jmenované subjekty, které jsou navíc navzájem personálně provázané. Aktivity členů a členek obou spolků se zaměřují především na veřejné akce, které jak CSPK, tak i Český a slovenský archiv subkultur pořádají pro širší poučenou veřejnost. Na akademickém poli pořádá CSPK již od svého vzniku pravidelné bienální konference, které slouží jak k bilanci akademického výzkumu populární kultury v České republice, tak k jeho konfrontaci a propojení v širším kontextu střední a východní Evropy. Oba cíle spojila bilanční česko-slovenská konference konaná 27.–29. října 2017 v Ostravě. Jak se ukázalo, právě výzkumu subkultur zde bylo věnováno nejvíce příspěvků jak z českého, tak ze slovenského prostředí.

Nejen zájem českých a slovenských badatelů na zmíněné konferenci, ale i spektrum příspěvků v tomto tematickém čísle především ukazuje, že zkoumání subkultur je v domácím prostředí již etablovaným výzkumným polem, které reflektuje současné mezinárodní debaty a dokáže je v mnohém obohatit. Jak uvádí Marta Kolářová (2012; 2013), studium subkultur bylo

u nás recipováno již v 80. letech, ale jeho rozvoj začíná až od konce 90. let, kdy se jako první tohoto tématu chopili politologové zaměřeni na politický extremismus. Akademické i politické dědictví tohoto přístupu je jistě dnes sporné, jak uznávají i dnešní politologičtí autoři (Charvát – Kuřík a kol. 2018), základním přehledovým příručkám (Smolík 2010) však nelze upřít, že u nás (vedle překladu Hebdigeovy knihy *Subkultura a styl*, 1979, resp. 2012) rozšířily povědomí o klasických přístupech chicagské i birminghamské školy. Až debaty a nové výzkumy po roce 2010 však otevřely otázky spojené s výzkumem subkultur teoretičtějším i empiričtějším způsobem a nastínily specifické směry, které domácí bádání v této oblasti sleduje. Předběžně je možné mluvit o třech tendencích.

Za prvé je domácí bádání výrazně spojeno s politologickou perspektivou, která do něj v původní podobě vnesla (ať již reálně, nebo spíše tušeně) represivní diskurz, jenž vyvolává dodnes u celé řady aktérů nejen ze subkultur, ale i z aktivistického, a nakonec i akademického prostředí, přinejmenším odmítavý postoj. Zařazení celých subkulturních skupin do kategorie politického extremismu, který je potřeba nejen sledovat, ale s ním i aktivně bojovat pomocí represivních složek státu, bylo nešťastným důsledkem těchto prvních zkoumání. Znamená to ale také, že se politická perspektiva v domácím bádání o subkulturách prakticky nikdy nevytratila a jak původní práce, tak i ty k nim kritické, reflektující již postsubkulturní debaty, odmítají vidět subkultury „postmoderně“ depolitizované (viz Charvát – Kuřík a kol. 2018). V tomto tematickém čísle takto poučenou politologickou perspektivu zastupují Ondřej Slačálek a Jan Charvát, kteří si mimo jiné všímají cirkulace významů mezi aktivistickými a subkulturními skupinami.

Za druhé si specifický postsocialistický kontext vyžádal komplikovanější konceptualizaci hierarchií a vzájemných mocenských vztahů. Vertikální pojetí, kde proti kulturní hegemonii stojí subversivní subkultury, bylo zpochybněno jednak tím, že došlo k zásadní proměně kulturního mainstreamu po roce 1989 a hierarchie se tak nejednoznačně propletly (Daniel 2016), jednak i třídní struktura prošla ve stejné době radikální proměnou a nemůžeme tak mluvit o specifické třídní roli subkultur. Ani horizontální pojetí sobě rovných stylů, mezi nimiž si může jednotlivec svobodně volit, ale nenabýlo v postsocialistické realitě postsubkulturní povahy. Většinová společnost stále zápasí s celou řadou politických témat, vůči nimž se mohou (různě a často odlišně) subkulturní aktéři vymezovat. Snahy o estetizaci a „katalogizaci“ subkultur, jako v případě komerčně úspěšného projektu *Kmeny*, tak vyznívají nepatříčně a podoby a pozice domácích subkultur neadekvátně zjednodušují. Do popředí se tak dostávají vzájemné vztahy subkultur mezi sebou a proměňující se poměr k mainstreamu, který se stává specifickým znakem. Relaxní pojetí studia subkultur v tomto tematickém

číslu vytyčuje studie Hedviky Novotné a Martina Heřmanského a do značné míry s ním pracuje i studie Ondřeje Daniela.

Třetí tendencí, která se v poslední době projevuje, je snaha zachytit alternativní aktivity vázané na více či méně ohraničené sociální skupiny, které se již zcela klasickému pojetí subkultur vzdalují. Jako v případě hipsterů analyzovaných zde Michaelou Malíčkovou, tak i v případě alternativních „autarkistů“, jichž si všímá Marta Kolářová, nebo i současných „postdigitálních“ zinesterů Miloše Hrocha jde o specifickou tvorbu životního stylu, který se odvrací od mainstreamu, ale jeho odpovědí není v principu revolta, jako spíše hledání prostoru pro rozvíjení vlastních nezávislých aktivit mimo etablované síť současného globálního kapitalismu. Jak ovšem ukazují případové studie v tomto čísle, ani tyto komunity se nevyhnuly infiltraci racionalitou trhu a jejich odlišnost spočívá spíše v důrazu na individuální svépomoc, tedy odvrhnutí závislosti na většinové společnosti a jejich prostředcích zajišťujících život a kulturní produkci.

Vcelku dává toto tematické číslo Českého lidu velmi pronikavý a reprezentativní obraz současného česko-slovenského bádání o subkulturách a oproti starším pracím významně rozšiřuje pole výzkumu o některé nové fenomény. Předpokládejme tedy, že bude jen dalším článkem v dosud se slibně rozvíjejících česko-slovenských subkulturních studiích.

Karel Šima – Ondřej Daniel

Únor 2019

Použitá literatura

- Daniel, Ondřej. 2016. *Násilím proti „novému biedermeieru“. Subkultury a většinová společnost pozdního státního socialismu a postsocialismu*. Praha: Pistorius a Olšanská.
- Hebdige, Dick. 1979. *Subculture. The Meaning of Style*. London: Methuen; český překlad: *Subkultura a styl*. 2012. Praha: Volvox Globator a Dauphin.
- Charvát, Jan – Kuřík, Bob. 2018. „Mikrofon je naše bomba.“ *Politika a hudební subkultury mládeže v postsocialistickém Česku*. Praha: Togga.
- Kolářová, Marta. 2012. *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: SLON.
- Kolářová, Marta. 2013. Hudební subkultury mládeže v současné ČR – postsubkulturní či postsocialistické? In: Daniel, Ondřej – Kavka, Tomáš – Machek, Jakub a kol.: *Populární kultura v českém prostoru*. Praha: Nakladatelství Karolinum: 232–248.
- Smolík, Josef. 2010. *Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky*. Praha: Grada.